

Димитар ПАНДЕВ

ЗНАЦИТЕ ЗА ОБРАЌАЊЕ ВО МАКЕДОНСКА КРВАВА СВАДБА

Пристапувајќи кон проучувањето на текстот на *Македонска крвава свадба* го насочуваме нашето внимание кон прашањето: дали може врз дадена теоретска поставеност и врз егзактна уметничколитературна интерпретација да се докаже дека *Македонска крвава свадба* има и/или нема литературна вредност, односно од кои теории може да се тргне и кои особености на делото можат да се подложат на интерпретација. Притоа, го исклучуваме чисто литературно-уметничко-естетскиот критериум, а како поддршка прифаќаме филолошки инструментариум и постструктуралистичка интерпретација. Во тој контекст, имаме предвид дека постструктуралистичката интерпретација изоморфно вклучува структуралистички и естетички теории.

Во согласност со тоа, теоретската поставеност на нашето проучување ја засновуваме врз

- теоријата на Лео Шпицер (издвојување јазична особеност за навлегување во системот на делото, при што имаме предвид, дека, во согласност со идеалистичкоестетичките концепции разоткриваме систем, а не структура);
- теоријата на Клод Леви-Строс (интерпретација на јазична особеност врз основа на антрополошки признаци: по сродство, по возраст; по пол);
- теоријата за функциите на јазичните знаци на Роман Јакобсон и теоријата на информацијата (при што предвид ја имаме емотивната наспроти конативната функција на знаците, како и фатичката функција на знаците, во согласност со функционалноантрополошките теории на Бронислав Малиновски);
- семиотичките проучувања на структурата на уметничките текст на Јуруј Лотман (Тартуска школа) при што предвид ја имаме поставката за

нелинеарноста на пишуваниот текст (навраќање на претходен клучен знак во текстот, наспроти линеарноста на сценскиот говор).

Генетската поврзаност на наведените теории ја засновуваме врз филолошколингвистичките проучувања на Потебња, славистички постхумболтовец, преку неговите тези за јазикот како израз на духот, односно на психологијата на народот.

Предложената теоретска рамковност ја применуваме врз следниот јазичнознаковен корпус од *МКС*:

Знаци за обраќање (издвоени во согласност со естетичкиот пристап на Лео Шпицер):

- а. вербални знаци (при што предвид го имаме текстот на *МКС*);
  - б. невербални знаци (при што предвид ја имаме сценската изведба, односно филмската претстава на делото).
1. извици (со нагласена емотивна функција):
е, бре, мори, море; де (при што доаѓа до израз и фатичката функција)
  2. именски форми за обраќање:
    - а. роднински називи
брат (брате, брату, братко, браќа), ќерко, мајко, мажу, синко, стрико, стрино
    - б. животински називи
пиле, стоко, јаребице, јагне
  3. императивни форми за обраќање (во фразеолошки состави):
Поможи бог, браќа; Дал ми ти господ добро, брату

при што доаѓа до израз нагласувањето на фатичката функција испреплетена со конативната.

Функционирањето на знаците се координира прелку истакнувањето на фатичката функција, со што се овозможува воспоставување комуникативен акт, па приznakот по сродство се неутрализира и се заменува со приznakот општество (во согласност со теоријата на Клод Леви Строс).

Во согласност со тоа, ги издвојуваме следните ситуации на обраќање со употреба на следните знаци:

1. Благуна (жената на Трајан) на Богдан (братот на Трајан) - брате;
2. Спасе на Благуна - мори стрино;
3. Спасе на Богдан –а.) а, бре брате: б.) стрико;
4. Спасе на Богдан – стрико;
5. Дуко на Спасе – брату;
6. Спасе на Дуко – бре брате;
7. Трајан на Спасе – бре, синко;
8. Спасе на Трајан – стрико.

Интерпретација на односите

1. При неутрализација на сродство:
2. Обраќање на лице исто по возраст и пол: брате, брату;
3. Обраќање на возрасно лице на помало: синко;
4. помало лице на повозрасно: стрико;
5. помало лице од машки пол на повозрасно лице од женски пол – стрино.

При претпочитање на признакот по пол, обраќањето се одвива преку животински форми:

обраќање на лице од машки пол на лице од женски пол:

Спасе на Цвета: пиле, стоко, јаребице, јагне (Де, мори, стоко)
Осман бег на Цвета: Јас те милувам, мори стоко.

Линеарниот карактер на ознаките од јазичните знаци за обраќање во *МКС*, во согласност со теоријата на Лотман, и врз ексцерпцираниот материјал, започнуваат од нелинеарниот карактер на драмскиот текст. Имено, знаците упатуваат на навраќање на текстот на почетокот, што укажува дека интервенцијата во текстот е во самиот почеток.

Нелинеарноста на текстот наспроти линеарноста на сценската изведба ја следиме преку примерот:

Богдан на Спасе: Убо нешто е човек да биде овчар, ами да си има и свои овци;

Спасе на Богдан: А, бре, братко, вистина, убо е, ами сега не чинит; не е сега ко пред годиње кога имаше пасишта. Сега Турците пасиштата ги направија нивје, та остана саде по меѓите да ги пасиме овците, стрико.

Линеарноста на текстот се воведува преку употребата на знакот за обраќање „стрико“, а нелинеарноста е воведена со „братко“, при што во контекст следиме: воспоставен комуникативен акт врз поголем степен на интимност (братко) до намалување на степенот на интимност, и потврдување на моменталната општествена позиција.

Нелинеарно посочената општествена рамноправност (навестена во структурата на текстот) Спасе ја обезбедува преку одбраната на Цвета, а во текстот на драмата таа е навестена (претсемиотички) преку обраќањето: а, бре, братко.

Актуелизацијата на јазичните знаци за обраќање во семиотички однос општествена (апстрактна) ситуација – конкретна реализација доаѓа до израз преку моментот на вклучување на Спасе во драмскиот текст: воспоставениот комуникативен акт автоматски сугерира посакувана општествена рамноправност, преку нагласена фатичност (знакот братко), а конативноста на знакот „стрико“ упатува на реалниот однос.

Заклучуваме:

1. Чернодрински го документира обраќањето кај македонскиот народ од крајот на 19. и почетокот на 20. век;
2. менталитетот за кој пишува Чернодрински е сè уште жив во јазичен поглед (обраќањата стрико, стрино, се дијалектно маркирани, исто како и тетко и чичко, кои се јавуваат на поширока народнојазична територија;
3. делото ги исполнува критериумите на предложената теоретска поставеност на анализата:
  - а.) на Лео Шпицер – можност од избор на стилистичко средство преку интуитивен пристап кон уметничкото дело (знаците за обраќање);

- б.) на Клод Леви Строс (примена на антрополошки критериум во проучувањето на менталитетот на народот);
- в.) на Јакопсон, по однос на функциите на јазичните знаци, на фатичката функција како упатување на комуникативниот акт преку остварен медиум, и на конативната;
- г.) на Лотман, во врска со навраќањето во текстот.

Според анализата, пред нас се наложува основниот заклучок: текстот на *МКС* има несомнени литературни вредности.